

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Кафедра _____ **соціології і публічного управління** _____
(назва кафедри, яка забезпечує викладання дисципліни)

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ

_____ **Сучасні соціологічні теорії** _____
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ **перший (бакалаврський)** _____
перший (бакалаврський) / другий (магістерський)

галузь знань _____ **05 Соціальні та поведінкові науки** _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ **054 Соціологія** _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ **Соціологія управління** _____
(назви освітніх програм спеціальностей)

вид дисципліни _____ **професійна підготовка; обов'язкова** _____
(загальна підготовка / професійна підготовка; обов'язкова/вибіркова)

форма навчання _____ **денна** _____
(денна / заочна/дистанційна)

Харків – 2023 рік

Тема 1. Призначення, структура, схожість і різниця соціологічних теорій.

1. Пояснити схожість та різницю соціологічних теорій з теоріями природничих наук.
2. Пояснити, для чого потрібні теорії.
3. З яких елементів складається теорія?
4. Надати визначення та навести приклади основним типам понять.
5. Пояснити необхідність поєднання дедуктивної та індуктивної логіки дослідження.
6. Етапи розробки теорії. Чи можливо поміняти місцями етапи розробки теорії? Як у такому випадку це вплине на її зміст?
7. Дедуктивний засіб розбудови соціологічної теорії.
8. Індуктивний засіб розбудови соціологічної теорії.
9. Чинники які обумовлюють потребу оновлення соціологічних знань.
10. Природа соціологічної уяви у пізнанні соціальної реальності. Вправи для розвитку соціологічної уяви:
 - Зараз широкого поширення у всьому світі набувають ресторани типу «Макдональдс». Як практика швидкого обслуговування впливає на наше соціальне життя? Що можна виявити при дослідженні відвідувачів цих закладів?
 - Пояснить, яке дослідження можна провести для виявлення реальних прибутків студентів?
 - У учбовому процесі усе більш широко використовуються тести. Які їх функції? Чи не стають тести функціональними альтернативами інших видів занять? Який вплив ці перевірки чинять, на вашу думку, на ментальність студентів?

В Україні дуже гостро стоїть проблема підліткового алкоголізму. Які чинники, на Ваш погляд, впливають на його збільшення та зменшення?

Література: 1-5; 15; 20; 24

Тема 2. Зародження функціоналізму та його теоретичні передумови.

1. У чому полягає сутність функціоналізму?
2. Які основні риси виокремлюються у функціоналізмі як теоретичному напрямку розвитку науки?
3. Які організмичні аналогії використовуються у соціології та хто з науковців їх запровадив?
4. Органіцизм у теоретичних поглядах О.Конта і Г.Спенсера.
5. Значення ідей Е.Дюркгейма для теоретичних позицій сучасного функціоналізму.
6. Ідеї В.Парето як внесок у розвиток функціональної парадигми.
7. Антропологічні традиції у функціоналізмі
8. Функціоналізм у поглядах Б.Малиновського. Чому редукціонізм неможливо використовувати при аналізі суспільних явищ?
9. Структуралізм у функціоналістських ідеях А.Р. Радкліффа-Брауна. Аналізуючи основні положення функціоналізму Редкліффа-Брауна виявити їх раціональність та помилковість.

10. За допомогою прикладу продемонструвати помилку телеологічного висловлювання.
11. Чому редукціонізм як принцип неможливо використовувати при аналізі суспільних явищ?
12. Поміркуйте над питанням: «Чи всі елементи культури можна вважати суспільно корисними»? До чого може привести таке ствердження?
13. Які теоретичні ствердження ранніх функціоналістів знайшли відображення в межах курсу «Загальна соціологія»?

У чому різниця в розгляді функціоналізму як теорії та як методу?

Література: 3-5; 12; 15

Тема 3. Структурний функціоналізм Толкотта Парсонса.

1. Т. Парсонс: біографічні дані та шлях у науку
2. Парсонсонівська стратегія побудови соціологічної теорії
3. Структурні елементи соціальної дії
4. Використовуючи схему соціальної дії Т. Парсонса опишіть її структурні частини на прикладі вступу до університету, купівлі квартири, одруження, працевлаштування
5. Типові змінні соціальних дій Т. Парсонса. Наведіть конкретні приклади усіх типів соціальних взаємодій, використовуючи як критерій типові змінні Парсонса
6. Опишіть, які соціальні дії відповідно до типових змінних по класифікації Парсонса, найбільш поширені в традиційному і сучасному капіталістичному суспільстві?
7. Використовуючи знання з курсу загальної соціології наведіть приклади можливих дилем типових соціальних взаємодій, які не увійшли до типології Парсонса
8. Розгляньте альтернативні типи взаємодій «вчитель-учень», «лікар-пацієнт», використовуючи типові змінні
9. Тракткування соціальної системи Т. Парсонсом
10. Системні імперативи Т. Парсонса
11. Використовуючи знання про функціональні реквізити будь-якої системи по Парсонсу (адаптація, досягнення мети, інтеграція, підтримка зразка) опишіть систему економіки, політики, релігії, освіти, розглянете такі соціальні інститути, як сім'я, лікарня, університет... (оберіть один).
12. Якими механізмами забезпечується відповідний рівень інтеграції соціальної системи?
13. При описі сучасного суспільства соціологи часто вказують на ескалацію проблем інтеграції і виникнення нових інтеграційних структур. Наведіть приклади цих процесів. Як вони можуть проявлятися в економіці, політиці, культурі?
14. Опишіть значення процесу соціалізації для функціонування суспільства як соціальної системи, використовуючи теорію Парсонса
15. Опишіть діючі механізми соціального контролю за поведінкою студента у навчальному закладі, використовуючи їх перелік за Т. Парсонсом
16. У чому полягає логіка інтеграції особистості в соціальну систему?
17. Т. Парсонс про суспільство як тип соціальної системи.

18. Роль та причини соціальних змін за Т.Парсонсом

Розглянете процес переходу від традиційного суспільства до капіталістичного і знайдіть основні елементи соціальної еволюції за Парсонсом.

Література: 1; 3-5; 11; 12-16; 23

Тема 4. Функціональний структуралізм Р. Мертона.

1. Призначення теорій середнього рівня за Р. Мертоном.
2. Який внесок зроблено Р. Мертоном у розробку методологічних засад функціонального аналізу?
3. Латентні явні функції за Р. Мертоном. У яких умовах виникає дисфункціональність?
4. Р. Мертон вважав, що певний сегмент суспільства може бути функціональним, дисфункціональним або нефункціональним. Проаналізуйте цей постулат на прикладі «закритої» лікувальної установи, в'язниці (виправничого закладу), нічного клубу, футбольного фан-клубу.
5. Що станеться, якщо число «закритих» закладів стане збільшуватися?
6. Наведіть приклади функціональності якого-небудь явища тільки для окремої частини суспільства.
7. Ви навчаєтесь в університеті. Його явна функція - надавати студентам знання. Що Ви думаєте з приводу твердження про те, що одна з його латентних функцій - скорочення народжуваності. Які ще латентні функції є у вищих учбових закладів?
8. На думку Мертона завжди існує діапазон явищ, що виконують подібні функції. Якщо одно яке-небудь явище перестає функціонувати, цю функцію починає виконувати якийсь інший функціональний замітник. Чи згодні Ви з таким твердженням? Обґрунтуйте свою відповідь прикладами.
9. Розгляньте функції і дисфункції релігії і школи як соціальних інститутів.
10. Опишіть явні, латентні функції та дисфункції шлюбу як соціального інституту.
11. Продемонструйте наявність «соціологічної амбівалентности» при розгляді ролі вчителя, матері, керівника фірми.
12. Наведіть приклади усіх типів аномії по Мертону у житті сучасного українського суспільства.
13. По Мертону акумуляція нововведень є одним з механізмів морфогенезиса. Поясніть, як відбувалася інституціоналізація порушень інституціональних правил зі зміною норм заборони на: носіння брюк жінками; народження дитини поза шлюбом, використання контрацепції; дошлюбні сексуальні стосунки.
14. На засадах правил функціонального аналізу проведіть функціональний аналіз наступних полій: різдвяна вечеря, свято «День соціолога», весілля, ритуал поховання.
15. Використовуючи теорію Мертона про явні та латентні функції знайдіть раціональність в таких, на перший вигляд ірраціональних явищах, як процедура ритуальної стигмації (шрамування) в африканських племенах,

церемонії викликання дощу, весільної церемонії, хрещення дитини не віруючими батьками, прикрашення ялинки на Новий рік.

16. Опишіть нормативний, імовірнісний і ідеальний аспект запропонованого Вам соціального статусу використовуючи ідеї Р. Мертон.

Набір статусів : студент, стоматолог, вагітна жінка, народний депутат, пенсіонер, багатодітний батько, програміст, циган, повія, художник, директор фірми, олігарх, коханець, друг.

17. Наведіть приклади двох типів змін у рамках динаміки Мертона.

Наведіть приклади основних варіантів акумуляції дисфункцій. Чи здатні вони привести до структурних змін усього суспільства, викликати погоджену соціальну зміну?

Література: 1; 3-5; 11; 12; 14-16; 23

Тема 5. Конфлікт як предмет соціологічної теорії. Діалектична теорія конфлікту Ральфа Дарендорфа.

1. Співвіднесіть конфліктну та функціональну парадигми в соціології. Знайдіть подібності та розбіжності між ними.

2. Як Ви вважаєте, чи є можливість існування суспільства без конфліктів? Пояснити прикладами Ваші висловлювання.

3. Наведіть конкретні приклади для ілюстрації основних положень конфліктної парадигми в соціології.

4. Оберіть одну з запропонованих конфліктних ситуацій та доведіть або спростуйте можливість і доцільність використання марксистської теорії конфлікту для їх аналізу.

Конфліктні ситуації: страйк працівників шахти та її власників; конфлікт між опозицією та партією влади; конфлікт між представниками корінного та некорінного етносів на окремої території; конфлікт між представниками двох релігійних конфесій на території окремої області; збройний конфлікт за прикордонні території між двома державами.

5. Поміркуйте щодо внеску сучасної системи вищої освіти в продукування конфліктних відносин в суспільстві? Які соціальні інститути, на Вашу думку, впливають на збільшення суспільних конфліктів?

6. Чим принципово відрізняються погляди на конфлікт Г. Зиммеля та К. Маркса? Поясніть свою думку.

7. Використовуючи висновки Зиммеля стосовно гостроти конфлікту перевірте їх на прикладах міжнаціонального, міжконфесійного та політичного конфлікту.

8. Використовуючи висновки Зиммеля стосовно функцій конфлікту опишіть його можливі позитивні та негативні наслідки щодо його учасників та суспільства.

9. Проаналізуйте з позицій Г.Зиммеля події на Південному Сході України як конфлікт, що набув форми гідридної війни Росії проти України.

10. Як визначав поняття влади та авторитету Р. Дарендорф. Пояснить, чому у тих, хто мають владу та в їх підлеглих частіше за все виявляються протилежні інтереси?

11. Завдяки чому, на Вашу думку, влада може підтримувати власну легітимність? Наведіть приклади, що пояснюють ці ресурси.

12. Наведіть приклади квазігрупи, групи інтересів та конфліктної групи та пояснити, яким чином вони пов'язані.

13. Порівняйте уявлення Маркса та Дарендорфа на соціальні конфлікти. Знайдіть розбіжності та загальні риси.

Розгляньте та пояснити зміст основних положень причинного аналізу конфліктів за Дарендорфом на конкретних прикладах.

Література: 1; 3-5; 9; 11; 12; 15; 17, 18, 21; 23

Тема 6. Концепція позитивно-функціонального конфлікту Льюїса Козера.

1. Які принципи аналізу соціальної системи запропоновані Л. Козером та у чому їх новизна у порівнянні з раніше вам відомими теретичними моделями?

2. Як Ви вважаєте, яке з нижче приведених висловлювань відносно завдань і мети соціології розділяв Л.Козер? Поясните свій вибір.

- опис механізмів соціального життя, які використовуються для підготовки «соціальних інженерів» і закріплення, репродукції існуючих форм влади і домінування, моделей і зразків соціальних відносин і інститутів і т. д.

- критичний аналіз функціонуючої системи, виявлення її недоліків, соціальне просвітництво, поширення в суспільстві розуміння, як соціальні стосунки і інститути складаються, функціонують і можуть бути змінені?

3. Функції конфліктів за Л.Козером. У чому полягає позитивний сенс конфліктів за Козером?

4. Наведіть приклади для ілюстрації наслідків міжнаціональних, релігійних та територіальних конфліктів використовуючи ідеї Л. Козера.

5. Причини соціальних конфліктів за Льюїсом Козером. Що впливає на ступінь їх гостроти?

6. Від чого залежать тривалість конфліктів?

7. На прикладі подій на Південному Сході України опишіть причини, тривалість та гостроту конфліктів використовуючи положення Льюїса Козера.

8. У чому полягають відмінності реалістичних та нереалістичних конфліктів. Кофліктні ситуації щодо використання у побуті державної мови – які вони, реалістичні чи ні?

9. За допомогою яких показників можливо дослідити гостроту та тривалість конфлікту?

10. Як первинні та вторинні відносини між членами групи впливають на характер конфлікту? Чи можливо вважати цей вплив однозначним (прокоментуйте це на прикладі сімейної групи або колективу фірми) ?

11. За допомогою яких інституційних засобів можливо загасити конфлікт між керівництвом та мешканцями міста, між викладачами та студентами.

12. Спробуйте визначити відмінності в аналізі соціального явища шляхом паралельного розгляду його в межах функціональної та конфліктної

теорії. Приклади соціальних явищ: соціальна стратифікація, спорт, родина, релігія, політика, освіта, культура, держава.

13. Пояснити зміст терміну «хибні, неправдиві інтереси».

14. У чому, на ваш погляд, різниця між поглядами на сутність та наслідки конфліктів за Марксом та Козером.

За що можливо критикувати позитивно- функціональну теорію конфлікту Л.Козера?

Література: 3; 5; 11; 15; 16; 21

Тема 7. Розвиток конфліктного напрямку у соціології ХХ-го століття.

1. Знайдіть приклади за допомогою яких можна продемонструвати позитивні функції конфлікту у суспільстві та підтвердити або спростувати погляди К. Боулдінга.

2. Можливості використання принципів аналізу конфлікту Коллінза для дослідження процесів стратифікації, що відбуваються в сучасній Україні?

3. Проти яких рис капіталістичного суспільства виступають представники неомарксизму? Чи змінилися ці риси наприкінці 20-го та початку 21- го століть?

4. У чому полягає теоретичний внесок М. Хоркхаймера та Т.Адорно, як представників Франкфуртської школи в розвиток соціології?

5. У чому полягають особливості відношення Франкфуртської школи до марксизму? Чому цю школу називають критичною?

6. Опишіть погляди Г. Маркузе стосовно перспектив здійснення соціальної революції. Як він бачив її тривалість? Чому така теорія набула популярності серед молоді у середині 20 – го століття?

7. Чому суспільство стає “одномірним”? Чому Маркузе говорить про “одномірну людину”? Чи існує сьогодні “одномірна людина”?

8. Як Ви вважаєте, чому теоретичні досягнення Ю. Хабермаса вважаються значними досягненнями сучасної соціологічної науки?

9. У чому полягають основні положення «теорії комунікативної дії» Ю. Хабермаса.

10. Розкрийте зміст категорії «життєвий світ», яку активно використовує Хабермас.

11. У чому сенс ідеї соціальної еволюції Хабермаса?

12. Який вплив мали на подальший розвиток соціологічної теорії погляди представників Франкфуртської школи у 20-му столітті?

Література: 1; 3; 5; 7-8; 12; 15; 16

Тема 8. Символічний інтеракціонізм як напрям розвитку соціологічної науки (Дж.Мід, Ч.Кулі)

1. Які теоретичні конструкції використані в якості теоретичних джерел символічного інтеракціонізму?

2. У чому полягає специфіка символічного інтеракціонізму як соціологічної парадигми?

3. Структура особистості за Мідом. На власному прикладі описати структуру

особистості за Мідом.

4. Спробуйте на власному прикладі проаналізувати процес становлення особистості.

5. Напрями у структурі символічного інтеракціонізму та головні відмінності між ними.

6. Структура соціальної дії за Мідом та основні типи взаємодії.

7. Прийняття ролі як засіб інтерпретації значущих символів у Міда та структура особистості.

8. Механізм розвитку самості за Мідом як подвійний процес прояву феноменів “узагальненого іншого” та “значущого іншого”.

9. Опишіть, що відбувається, коли чоловік збирається зробити пропозицію щодо одруження жінці, використовуючи поняття Міда «Я», «Мене», «узагальненого іншого», «значущого іншого».

10. На конкретному прикладі продемонструйте вплив «дзеркального Я» на вашу поведінку.

11. Обґрунтуйте за допомогою прикладів вирішальний вплив первинних груп на формування людини як особистості.

12. Універсальні моральні принципи поведінки людини в суспільстві (за Кулі). Для чого вони потрібні? Як можна їх використати в аналізі поведінки людей?

13. Опишіть вплив комунікації на розвиток суспільної свідомості. На прикладах покажіть як зміни в комунікації створюють «новий світ».

14. Наведіть приклади впливу комунікацій на сучасну людину.

15. Сутність теорії “дзеркального Я”. Як вона може бути застосована для аналізу взаємовідносин між людьми.

16. Розгляньте, як глобальні зрушення що відбуваються в структурі комунікації суспільства, які виділив Кулі на початку ХХ століття змінили наше життя. Подумайте про переваги та недоліки цих змін.

Застосовуючи принципи символічного інтеракціонізму відносно структури самості та етапів її формування, механізму формування розгляньте проблему гендерних ролей і інверсій в сучасному суспільстві.

Література: 1; 3; 11; 15-17

Тема 9. Розвиток теорії символічного інтеракціонізму Г. Блумером.

1. Г.Блумер як представник Чикагзької школи символічного інтеракціонізму.

2. Чи можливо замінити поняття «соціальна взаємодія» на поняття «символічна взаємодія»? Пояснить свою думку.

3. Г.Блумер про значення та їх інтерпретації. В процесі взаємодії.

4. Етапи соціальної взаємодії (визначення, інтерпретація, картування, оцінювання, превизначення). Наведіть приклади продемонструйте виникнення та зміни загальних визначень об’єктів у процесі соціальної взаємодії.

5. Блумер про природу соціальної організації.

6. Блумер про природу особистості.

7. Форми колективної поведінки за Блумером.
 8. Наведіть приклади проявів діючого натовпу, експресивного натовпу, маси і громадськості у визначенні Блумера? У чому їх відмінності?
 9. Що Ви можете сказати про зміни в характері вербальних значень деяких слів сучасної мови? Чи впливають вони на нашу ментальність?
 10. Пояснить, як впливають на нашу думку символи, що поширюються на наших телеекранах:
 - насильства, жорстокості; Чи може в цих умовах сформуватися толерантна ментальність, що припускає рівні, доброзичливі стосунки до представників іншої культури?
 - вживання слабоалкогольних напоїв;
 - гендерна асиметрія в рекламі і кінофільмах
 11. За останні роки в нашу країну буквально наринували нові культурні символи. Для багатьох вони стали значущими. Як цей процес позначається на самоідентифікаціях українців і на їх поведінці? Покажіть на конкретних прикладах характерні новації в поведінці студентів під впливом нових символів.
 12. Організовані форми соціальних рухів за Г.Блумером.
Руйнування значущих символів як чинник спонтанної колективної поведінки
- Література:** 3; 15

Тема 10. Теорія ролей Джекоба Моренота Ральфа Лінтона.

1. Особистість як сукупність соціальних ролей. Які основні умови ефективного програвання ролі? Наведіть приклади виконання особистістю соціальних ролей у різних соціальних умовах.
2. Сукупність аспектів соціальних ролей як ролевий механізм особистості.
3. Дж. Морено про структуру особистості як набір соціальних ролей.
4. Р. Лінтон про відмінності між соціальною роллю, соціальним статусом та особистістю.
5. Р. Лінтон про соціальні статуси як сукупність прав та обов'язків особистості.
6. Надати визначення та пояснити за допомогою прикладів такі поняття, як: ролевий конфлікт, ролева напруга, ролевий набір, адаптація до ролі.
7. Навести приклади видів експектацій та їх зв'язок зі змістом соціальних ролей та статусів.
8. Проаналізуйте різні експектації щодо соціальної ролі студента. Яким чином їх можна виміряти? Як вони можуть вплинути на реальну поведінку студента?
9. Р. Лінтон про поняття модальної та нормативної особистості.
За допомогою теорії ролей та знань щодо гендерної соціалізації пояснити можливі прояви програвання гендерних ролей.

Література: 3; 15; 16

Тема 11. Драматургічний підхід аналізу соціальних взаємодій за Е.Гофманом.

1. У чому полягає сутність драматургічного підходу Е. Гофмана. Наведіть приклади та зробіть спробу аналізу пропонованих соціальних взаємодій: прийом на роботу, купівля комп'ютеру, виступ на семінарі, поведінка під час побачення, поховання померлого, прийом у лікаря. Під час аналізу цих прикладів взаємодії Вам потрібно використовувати поняття Гофмана, що висвітлюють їхні елементи:

- переднього плану;
- закулісної зоні;
- зовнішньої зони.

2. Розкрийте логіку та послідовність процесу управління враженнями.

3. На конкретному прикладі пояснити, як виконавець певної ролі може створити враження, що він більш близький до аудиторії, ніж є насправді. Яку інформацію про себе він може приховати від аудиторії, чому, навіщо та як?

4. Вам безсумнівно приходилося діяти на "передньому плані". Використовуючи Ваш досвід наведіть конкретний приклад власної поведінки на "передньому плані".

5. Чи здійснюється зміна рольової дистанції студента на протязі всього періоду навчання?

6. Як Ви вважаєте, більшість людей в сучасному суспільстві - це «чесні» або «цинічні» актори. Які з ролей мають найменшу рольову дистанцію?

7. Наведіть приклади різних типів стигмації в повсякденному житті. Які функції та дисфункції може мати стигма?

7. Що включає у себе соціальна взаємодія за Гофманом? Та як пов'язуються: управління враженнями (у трьох зонах), рольова дистанція та стигма. Чи може бути такий зв'язок безпосереднім впливом ідей символічного інтеракціонізму?

8. Наведіть приклади коли безпосередня інтеракція (взаємодія) обмежується або стає неможливою.

9. Що означає рольова дистанція?

10. Чим обумовлюється формування стигми?

11. Системи фреймів та їх значення. Наведіть приклади використання фреймів в процесі взаємодії.

12. Приведіть приклади переключення та фабрикації фреймів, які може використовувати дитина при спілкуванні з батьками, учні з вчителями, лікар з пацієнтом, директор підприємства з працівниками.

Література: 3; 15; 16

Тема 12. Інтелектуальні коріння теорії обміну.

1. Розглянете ситуацію взаємодії за допомогою принципів утилітаризму.

Приклади ситуацій: мати записує сина в спортивну секцію, дівчина запрошує друзів на День народження, чоловік переводить стареньку через дорогу, студент складає іспит викладачеві, юнак купує дівчині квіти, чоловік поступається місцем в метро вагітній жінці, подруга умовляє подругу зробити татуювання.

2. Наведіть приклади інституціалізованих зразків взаємодії, які закріплюють процеси обміну в суспільстві.
3. На прикладі покажіть, як відбувається диференціація соціальних груп за шкалою влади, за престижем та привілеями залежно від їх доступу до цінностей, які можна обмінювати.
4. Наведіть приклади існування в нашому сучасному суспільстві системи обміну, що нагадують «Кільце Кула»? Які функції вони виконують? Наскільки вони стійкі?
5. Наведіть три приклада символічного обміну, в якому Ви приймали участь.
6. Поясніть, як групова приналежність може впливати на поведінку актора, що здійснює обмін з іншими.
7. Поясніть, як соціальний порядок може збільшувати або зменшувати витрати акторів, що вступають в обмін.
8. Наведіть приклад що демонструє, що розподіл дефіцитніших і цінніших ресурсів регулюється певними нормами і цінностями, а надмірні і не цінні - не мають таких норм.
9. Чи обдурювали мореплавці тубільців, обмінюючи скляні намиста на золоті речі?
10. Наведіть приклади обопільного, одностороннього, безпосереднього і непрямого обміну.
11. На конкретному прикладі покажіть неможливість перенесення принципів біхевіоризму за Скіннером для пояснення поведінки людини. З чим це пов'язано?
12. Г. Беккер, не претендуючи на вичерпний аналіз, виділяє три основні значення поняття взаємодії:
 - а) Взаємодія як взаємовплив індивідів, коли передбачається, що поведінка індивіда є безпосередньою реакцією на поведінку іншого. У простому виді ця точка зору концептуалізується в моделі «стимул - реакція». Взаємодія, що розглядається так само, носить майже автоматичний характер, реакція на поведінку іншого детермінована, «неминуча» і «безособова».
 - б) Взаємодія, що припускає роль символів, що опосередковує. Тут йдеться про так звану символічну взаємодію. Цей підхід підкреслює істотну відмінність в поведінці тварини і людини. Символізування припускає новий рівень переживання наявності іншого. Взаємодія ототожнюється тут з комунікацією (особливо підкреслюється роль лінгвістичної комунікації). Згідно з цією точкою зору взаємний вплив ніколи не буває прямим, воно завжди схильне до деякої проміжної трансформації, тобто стимул завжди інтерпретується.
 - в) Взаємодія як Self - process. У цій концепції стверджується, що індивід не лише знаходиться в постійній взаємодії (комунікації) з іншими, але і постійно взаємодіє з самим собою. Згідно з цією точкою зору мислення є процес взаємодії _ індивід сполучається сам з собою «з перспективи іншого».

Подумайте, яке з понять взаємодії відповідає теорії символічного інтеракціонізму Мидса і Блумера, яке більше підходить Морено і Гофману, а яке теорії обміну Хоманса і Блау? Обґрунтуйте свою відповідь.

Література: 3; 11; 15

Тема 13. Дж. Хоманс: елементарна соціальна поведінка як обмін

1. Поясніть значення терміну «абстракції першого порядку» та «абстракції другого порядку»? Як Ви вважаєте, якщо поділити соціологічні категорії таким чином, то до якого типу належать поняття: соціальна група, культура, держава, норма, цінність, гроші, статус, соціальний інститут, батьківщина, знак, символ, дія, нагорода, успіх, стимул?
 2. На прикладах аналізу студентської групи з'ясуйте, чи підтверджуються висновки Хоманса стосовно групової взаємодії.
 3. Чому на Вашу думку члени соціальних груп з високим або низьким статусом у групі, найменш схильні до конформної поведінки? Чому члени групи з середніми статусними рангами найбільш схильні до конформізму?
 4. Як Ви вважаєте, за допомогою яких показників можливо виявити ранг людини в групі?
 5. Яким чином постулати Хоманса пояснюють такі соціальні явища, як використання влади та авторитету, співпрацю, конформізм, змагання, статус, виникнення стратифікації?
 6. Використовуючи постулати Хоманса опишіть наступні види взаємодії: прийом на роботу, вибір у турбюро путівки на відпочинок, взаємодопомога батьків та дітей, взаємодія чоловіка та жінки з приводу розподілу та виконання сімейних обов'язків, конфлікт друзів, помста одного сусіда іншому, прийом хворого у лікаря.
 7. Як Дж. Хоманс пояснює виникнення соціальних інститутів?
- Спробуйте за допомогою постулату раціонального вибору прокоментувати соціальні явища корупції, дружби, шлюбу, мистецтва, законслухняної поведінки, академічної доброчесності.

Література: 1; 3; 11; 15; 16

Тема 14. Теорія інтеграційного обміну Пітера Блау.

1. Прокоментуйте думку П. Блау про те, що процес обміну тісно пов'язаний з поведінкою людей та складає базу для взаємодій між індивідами та їх групами.
2. Наведіть приклади, виходячи з Вашого особистого досвіду, опосередкованих взаємодій з будь-який групою або суспільством в цілому, які виникають завдяки «ціннісному консенсусу» за П. Блау.
3. У чому проявляється дифузний характер соціального обміну?
4. Навести приклади чотирьох типів цінностей(ресурсів) за Блау.
5. Чи могли б Ви додати щось до переліку 4-ох типів ресурсів по П. Блау. Прокоментуйте Вашу точку зору.
6. Порівняйте економічний обмін та соціальну взаємодію. Що в них спільне, а що – відмінне?

7. За допомогою теорії інтеграційного обміну Пітера Блау пояснить, чому дуже часто офіційно прикріплений наставник (ментор) на робочому місці може не виконувати покладені на нього обов'язки по наданню консультацій новачкові?

8. Наведіть приклада опосередкованого обміну між співтовариством і індивідом, що замінює обмін між індивідами.

9. Прокоментуйте, з чого можуть складатися основні ресурси для обміну з участю студента, викладача, відомого співака, дитини, військовослужбовця, священика тощо.

10. Проаналізувати обмінні процеси на прикладі функціонування інституту родини (інституту освіти, інституту церкви, інституту держави).

11. У чому на Ваш погляд полягає роль соціальних інститутів в процесах обміну?

12. Навести приклади ефективних та неефективних процесів обміну в основних сферах життєдіяльності українського суспільства.

Прокоментуйте, чи спрацьовують у сучасному українському суспільстві теорема влади за П.Блау?

Література: 1; 3; 11; 15; 16

Тема 15. Розвиток теорії обміну в концепції раціонального вибору Джеймса Коулмена та теорії мереж в роботах Річарда Емерсона і Рональда Берта.

1. Навести приклад того, як комбінація індивідуальних дій позначається на поведінці більш великої системи (механізм зчеплення, або процес, за допомогою якого «окремі індивідуальні дії поєднуються, породжуючи соціальний результат».).

2. Пояснити на прикладах дію принципу тимчасових витрат.

3. Наведіть приклад, яким чином система обмежує установки діючих суб'єктів (перехід від макро - до мікрорівня).

4. Дайте визначення довіри і поясніть її зв'язок з ризиками.

5. Наведіть приклади дії біопродуктивного парадоксу норм у Вашому житті. Прокоментуйте їх.

6. Як Ви вважаєте, чи маєте Ви соціальний капітал? В які ресурси може перетворюватися соціальний капітал? Наведіть приклади його перетворення в інші ресурси.

7. Визначте поняття «влада» та «залежність» використовуючи теорію обміну Р.Еріксона.

8. Наведіть приклад залучення до «мережі обміну» за Р. Еріксоном у Вашому житті.

Розкрийте принципи дії “мережі” за Р. Бертом.

Література: 3; 15; 16

Тема 16. Феноменологія Альфреда Шютца. Соціологія знання ПітераБергера і Томаса Лукмана. Етнометодологія Гарольда Гарфінкеля.

1. У вересні 2001 року Америка постраждала від безпрецедентних терористичних атак. Проте сприйняті вони були далеко не однозначно: в

одних регіонах світу люди виражали біль і скорботу, а в інших - відверто раділи тому, що сталося. Як Ви це поясните з позицій феноменологічної соціології та, що треба зробити, щоб у світі поступово формувалися толерантніші стосунки між «Ми» і «Вони»?

2. Характерною рисою сьогодення є загострення міжнаціональних конфліктів. У чому Ви бачите головні причини того? Аргументуйте Вашу відповідь з позицій конфліктної та феноменологічної парадигм.

3. Проаналізуйте наступну ситуацію. У школі у Вас був дуже близький друг (подруга). Ви розуміли один одного без слів, багато часу проводили разом, ділилися своїми мріями, могли годинами розмовляти. Але після закінчення школи ваші шляхи розійшлися. І ось через 2-3 роки Ви зустрічаєтеся знову. Проте після радості зустрічі Ви раптом помічаєте, що говорити Вам нема про що. Як Ви це прокоментувати з позицій феноменологічної соціології?

4. У чому Ви бачите причини кризи соціальної реальності, яка виникла сьогодні у багатьох наших співвітчизників?

5. З початком російсько-української гібридної війни відбулися зміни стереотипів сприйняття росіян українцями та навпаки. Прокоментуйте цей факт з урахуванням постулатів конфліктної і феноменологічної парадигм.

6. На початку нашого століття загострилися конфлікти між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. У чому причини того? Висловіть Ваші міркування з урахуванням постулатів конфліктної і феноменологічної парадигм.

7. Як Ви поясните той факт, що люди схильні до неодноразового переписування історичних подій і навіть до підробки релігійних документів? Чи можна взагалі створити підручник історії такої якості, що він буде затребуваний у всі часи?

7. П.Бергер і Т.Лукман стверджували, що соціальна реальність – амбівалентна (двузначна). Вона існує як у свідомості людей, так і об'єктивно. Наведіть приклади, могли б проілюструвати таке положення.

8. Соціологи використовують поняття «Сегментована особистість» для позначення того, у кого розвинувся набір різних неузгоджених соціальних ролей і способів поведінки. Як Ви вважаєте, цей тип особистості обумовлений психологічними чинниками або він формується в локальному соціокультурному контексті? Де частіше зустрічаються сегментовані особистості: на селі або в місті?

9. У чому полягає відмінність поглядів між прибічниками етнометодологічної парадигми та прибічниками теорій обміну або символічного інтеракціонізму на соціальний світ та за якими законами він впорядковується й змінюється?

10. Більшість телеглядачів висловлюють незадоволення засиллям реклами на екранах. Чому ж українці у більшості негативно відносяться до реклами? Обґрунтуйте відповідь за допомогою основних положень етнометодологічної концепції.

Література: 3; 5; 11; 12; 15; 16

Тема 17. Теорія структуризації Ентоні Гідденса. Структуралістський конструктивізм П.Бурдьє.

1. Коли Е.Гідденс пише про сучасність, він має на увазі, передусім, сучасність західного (західно-європейського типу) суспільства. А що Ви могли б сказати про сучасність суспільства українського? У чому його своєрідність, особливості порівняно з сучасністю західного суспільства?

2. Нещодавно, 30-40 років тому - українці (тоді ще - «радянські люди», як вони себе визначали за соціальною ідентичністю) збиралися разом, щоб відмітити те або інше державне або сімейне свято. Особливо це було характерно для зустрічей родичів. У цьому, зокрема, проявлявся рутинний характер соціального життя того часу. Зараз подібного типу зустрічі відбуваються все рідше, про значну кількість державних свят вже ніхто не згадує. Як Ви вважаєте, чому? Що сприяло «дерутинизації» цих соціальних практик?

3. М.Вебер ще задовго до Е.Гідденса писав про «рутинизації», маючи на увазі, що діяльність бюрократії є формою рутинної поведінки. Чи не піддався відтоді «дерутинизації» сам рутинний характер бюрократичної діяльності? У разі позитивної відповіді, покажіть різницю між бюрократією традиційного і сучасного суспільств.

4. П.Бурдьє пише: «Інтерес або байдужість до політики можна було б зрозуміти краще, якби ми вміли бачити, що тяга до використання політичної «влади» (влади обирати, міркувати про політику, займатися політикою) знаходиться в залежності від реальності отримання цієї влади, а байдужість до неї, якщо завгодно, є лише демонстрацією безсилля». Як би Ви прокоментували це висловлювання, що постулювало зв'язок між байдужістю і нездатністю? Як впливає соціальний капітал і його структура на політичні позиції індивіда?

5. П.Бурдьє на початку своєї наукової кар'єри захоплювався творчістю К. Маркса, потім відійшов від нього, а окремі положення марксизму піддав гострій критиці. Зокрема, Бурдьє в дуже різких тонах висловив свою незгоду з інтерпретацією Марксом класів. Ця критика була здійснена Бурдьє з позицій його теорії структуралістського конструктивізму. Як Ви вважаєте, з чим Бурдьє міг так різко не погодитися з Марксом з приводу його бачення класів? Що з себе можуть представляти класи, по Бурдьє?

(Перевірити себе з цих питань Ви можете, звернувшись до першоджерела: Бурдьє П. Социология политики. М.: Socio - Logos, 1993, розділ: «Социальное пространство и генезис «классов»).

6. П.Бурдьє відмічає, що характер опозиції у Франції залежить, передусім, від соціального капіталу: вищі прошарки апелюють до громадськості, робітники і службовці розраховують на страйк, ремісники і дрібні комерсанти - прибігають до маніфестацій.

Чи характерно це твердження для України? Які інші соціальні чинники сприяють участі людей у протестних рухах?

Література: 3; 12; 15; 16

Базова література

1	Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки / Пер.з.фр. Г.Філіпчука. – К.: Юніверс, 2004 – 688 с.
2	Гіденс Е. Соціологія. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
3	Історіясоціології (у 2-х кн.): навчальнийпосібник/О. А. Рахманов, С. С. Бульбенюк, Ю. М. Манелюк. – Київ: КНЕУ, 2017. – 279 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Department_of_Administration_and_Marketing_Personn/Rakhmanov_istor.pdf
4	Ritzer G. SociologicalTheory / GeorgRitzer // https://ccsuniversity.ac.in/bridge-library/pdf/Sociological_Theory%20Ritzer.pdf
5	Ручка А.О., Танчер В.В. Курс історії теоретичної соціології: посіб. – К.: Наук.думка, 1995. – 223 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Ruchka_Anatolii/Kurs_istorii_teoretychnoi_sotsiolohii/
6	Соціологічна теорія: традиції та сучасність: курс лекцій/ За ред. Ручки А.О. – К.: Вища школа соціології при Інституті соціології НАНУ, 2007. – 364 с. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://i-soc.com.ua/assets/files/library/ruchka-kostenko.pdf

Допоміжна література

7	Бурлачук В. Інтелектуальніманівціфеноменологічноїсоціології / В. Бурлачук // Соціологія :теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 4. – С. 97 – 118.
8.	Габермас Ю. Філософський дискурс модерну./ К., 2001.
9	Габермас Ю. Структурніперетворення у сферівідкритості / Львів, 2000
10	Дарендорф Р. У пошуках нового устрою: лекції на тему політикисвободи у ХХІ ст. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянськаакадемія», 2006. – 109 с.
11	Жоль К.К. Соціологія: Навч. Посібник для студ. Вищ. Навч. Закладів. – К.: Либідь, 2005. – 440 с.
12	Історіясоціології (у 2-х кн.): навчальнийпосібник/О.А.Рахманов, С.С.Бульбенюк, Ю.М.Манелюк. – К.: КНЕУ, 2017. – 279 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Department_of_Administration_and_Marketing_Personn/Rakhmanov_istor.pdf
13	Култаєва М.Д., Навроцький О.І., Шеремет І.І. Європейська теоретична соціологія ХХ – ХХІ століття /Навчальнийпосібник / М.Д. Култаєва, О.І. Навроцький, І.І. Шеремет. – Харків :Карківськийнаціональнийуніверситетім. В.Н. Каразіна, 2013. – 372 с.
14	Кутуєв П.В. Дві версії соціології Т.Парсонса: Р.Мюнх і Дж.Александр // Філосо. і соціол. думка. – 1993. – №7-8; №9-10.
15	Кутуєв П.В. Класична соціологія та сучасна соціальна теорія // Філосо. і соціол. думка. – 1995.– №1/2. – С. 68-87
16	GeorgeRitzerSociologicalTheory. URL:

	https://www.academia.edu/32629353/Classical_modern_socio_theory_1_pdf?from=cover_page
17	Соціологія: Хрестоматія (відпершоджерел до сучасності). У 2-х томах. – Т.1. – Львів: ЛьвДУВС, 2019. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1/1/%D0%93%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%9B.%20%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF_%D1%85%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F%20%D1%82.1.pdf
18	Погорілий О.І. Соціологічна думка ХХ століття: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1996. – 224 с.
19	Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. Посібник. – Вид. 2-ге. – К.: Атіка, 2007. – 480 с.
20	Соболевська М. Порядок дискурсу порядку: неофункціоналізм та постструктуралізм у сучасній соціологічній теорії / К.: Логос, 2014
21	Танчер В. Соціологічна наука: проблеми розвитку і дисциплінарного переформатування / В. Танчер // Український соціологічний журнал. – 2009. – №1-2. – С. 12-23.
22	Управління конфліктами: текст лекцій: навч. посібник / Г.В. Жаворонкова, О.М. Скібіцький, Т.В. Сіващенко, О.І. Туз. – К.: Кондор, 2011. – 171 с.
23	Хрестоматія з політології: навч. Посіб./ М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. Екон. Ун-т ім. В.Гетьмана»; упоряд.: В.Ф. Смолянчук, Н.В. Чубур. – К.: КНЕУ, 2014. – 579 с.
24	Хуткий Д. Макросоціологічний підхід до виокремлення основних підсистем сучасної світової системи суспільств / Д. Хуткий, В. Мелько // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 3. – С. 42 – 54.
25	Modern Sociological Theory George Ritzer . URL: http://www.gbv.de/dms/ilmnau/toc/611497123.PDF
26	Classical and Contemporary Sociological Theory: Text and Readings Scott Appelrouth (PhD, New York University, 2000) Laura Desfor Edles (PhD, University of California, Los Angeles, SAGE Publications, 2020. — 920 p. URL: https://www.twirpx.com/file/3340301/
27	Jonathan H. Turner, Sociological Theory Today. URL: https://www.academia.edu/74729257/Sociological_Theory_Today?from=cover_page
28	Jonathan H. Turner, Theoretical Sociology: 1830 to the Present // URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=hFd2AwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Turner.+J.+Structure+of+sociological+theory&ots=n4EmDe4_GG&sig=fyCvamMMsACW15uFLpDStPKuV58&redir_esc=y#v=onepage&q=Turner.%20J.%20Structure%20of%20sociological%20theory&f=false

29	Jonathan H. Turner, Theoretical Sociology A Concise Introduction to Twelve Sociological Theories URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://155.0.32.9:8080/jspui/bitstream/123456789/732/1/Theoretical%20Sociology_%20A%20Concise%20Introduction%20to%20Twelve%20Sociological%20Theories%20%28%20PDFDrive.com%20%29.pdf
----	--